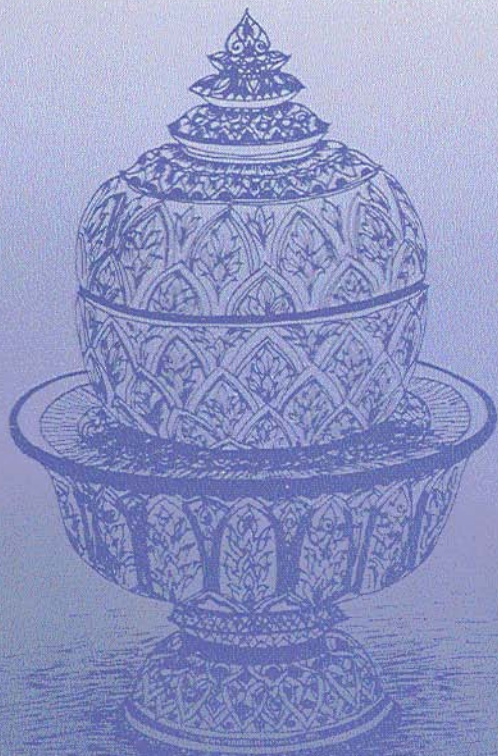

พระคุณที่สาม

อนรา มลิกา

พระคุณที่สาม

อมรา มลิกา

คำนำ

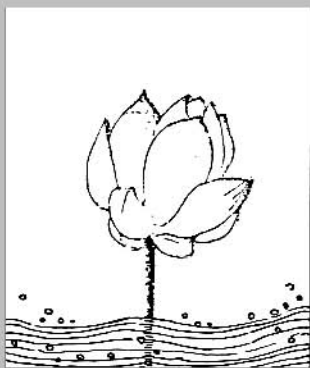
บทบรรยายเรื่อง พระคุณที่สาม นี้ เป็นโอวาทที่ให้
ในพิธีไหว้ครูของนักศึกษาเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ เมื่อปี ๒๕๓๒ กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมใคร่จะ
พิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือ เพื่อเผยแผ่ให้ได้ประโยชน์กว้างไกลขึ้น

พระคุณของครูอาจารย์นั้นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพ่อแม่
เพราะครูคือผู้ชี้แนะศิษย์ให้มีวิชาชีพสำหรับทำมาหาเลี้ยง
ตนและครอบครัว ขณะเดียวกันก็อบรมบ่มจิตใจ ให้มี
มนุษยธรรมสมกับที่ได้ร่างกายเป็น *มนุษย์* หรืออีกนัยหนึ่ง
สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล พัฒนาตนให้มีจิตใจสูง ยังสังคมให้
ผาสุกร่มเย็น

ขอนบน้อมอุทิศอันสงฆ์ที่พึงมีจากหนังสือนี้ บูชา
พระคุณแต่ครูอาจารย์ทุกๆท่าน ที่เหนื่อยยากอบรมบ่มปั้น
อาบชะโลมศิษย์ด้วยน้ำรักน้ำเมตตา มุ่งหวังให้ศิษย์เติบโต
ใหญ่เป็นมนุษย์เต็มขั้นภูมิ

อมรา มลิลลา

๑๓ เมษายน ๒๕๓๓

พิธีไหว้ครู
คำบูชาพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ะคะคะ
พุทธัง ะคะคะอันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สะธากขาโต ะคะคะคะตา ธัมโม
ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปฏิปันโน ะคะคะคะโต สามีคะสังโฆ
สังฆัง นะมามิ (กราบ)

บุพพภาคนมการ

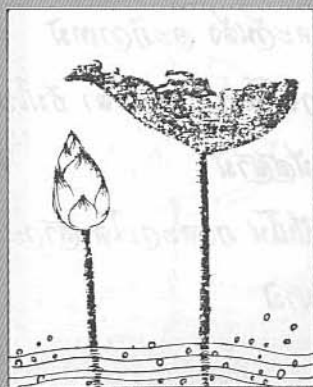
(ผู้นำสวด) ทันทะ มะยัง พุทธัสสะ ะคะคะคะโต

บุพพะภาคะนะมะการัง ะโรมะ เส

(สวดพร้อมกัน) นะโม ตัสสะ ะคะคะคะโต อะระหะโต

สัมมาสัมพุทธัสสะ

(๑ ครั้ง)

คำไหว้ครู

(นำ) ปาณาจารย์ โทณัติ

(รับพร้อมกัน) คุณุตตมานุสรณ์

(นำ) ข้าพระณดนี้ขอสมัคร

(รับพร้อมกัน) บูรพคุณาจารย์ ผู้ก่อบรรเทตประโยชนศึกษา

ทั้งท่านผู้ประสิทธิ์วิชา อบรมวิชา

แก่ข้าในภาลย์อัน

ข้าขอเคารพอภิเษนธ์ ระลึกคุณอันดี

ด้วยใจนียมบูชา

ขอเดชมกตเวทิตา อภิเษนธ์

ปัญญาให้เกิดแตกฉาน

ศึกษาวิชาเรื่อทุกประการ อายุยืนนาน

อยู่ในศีลธรรมอันดี

ให้ได้สืบเกียรติยศศรี ประโยชนทั้ง

แก่ชาติและประเทศไทย เทอญ

(นำสรุป) บัญญาอุทกฏเฐ เต เต ทินโนวาทะ นมามิหิ

๗๑๐ เทียนธยาน ไชยธรรมะ กุศลคุณอันสูง
อะวัชฌณ แฉกฏฐาน น้ำค้างใส
เกาะกลุ่มมฤกา เกตุยภรรยา กระชายไฟ
บนกัลป์ดอกลีใหญ่ ให้ละลาน

สอองมีอันน้อย ประคองพาน คอานมานั่ง
ยงมีอตั้ง น้อมจิต อธิษฐาน
ข่องพรแท้่ง เทพสุวิทย์ ณ พิศัยพิมาน
ฉันทพยาน ค่องคเวทมิโน

มะเจือเจือ คอกลเจ้าเล่ห์ เคยแต่กัม
เจ้าเทนียอโน้ม นอนอบทนอ ค่องคิ่งใหญ่
อะก่องสุ่ม กลุ่มคอกมะเจือ เพื่อเดือนใจ
ครุสอองลั้ง เพราะตั้งใจ ให้ศิษย์ดี

เจิมไกร 'เจิม' เจ้าคม สมดังจ้อ
ใครเล่าคือ ผู้พ้นทั้ง ฉันทังนี้
ให้รู้ผิด ฐ็ชอิม กอปรกรรมดี
พระคุณนี้ บานฟ้า และดาวคร

สิ่งต่างพาม ดอกไม้ ๑๑ดวงหน้า
ด้วยศรัทธา ศิษย์อุทิศฯ ทุกคำสอน
อันล้ำค่า อาชีวะ เกษีกร
ต้องรอบคอบ ละเลียบดั่งอื่น แลอดทน
อะอดทน ประคองดั่ง สิ่งทัญจำพรก
ที่เกดอื่นแทรก พินดินไผ่ ไม่ระย่น
กราบอาจารย์ สำนักนี้ หน้าที่คน
อะอดทน เพื่อประชา ฟ้าลำเค็ญ
ครุคือผู้ สร้างคน...มอสร้างชาติ
พระคุณครู เก็นประกาศ มาตราให้เห็น
อมผ่านคุณ เทียนก๊วบ ดับลงเย็น
ทางยังเห็น พระคุณครูรูปร่าง อยู่ทุกเวลาใจ

บทกลอนได้รับรางวัลในงานวันเด็กอุดร
คณะเกษียณศึกษาศาสตร์ ม.ร. ปี ๒๕๑๒
โดย นสว. วัฒนการณ สุทธิเมธีอน

คุณแม่น้าหนังก้อย

พุดธิดา

คุณเบ็ตรุดธิดา

ภาสกรอ้วน

คุณพี่พ่วงศิษรา

เมธุมาศ

คุณพระอาจารย์อ้วน

อาอสูร์ สักคร

จาก สุขาภิบาลโลกहित

พระคุณที่สาม

ครูบาอาจารย์ที่ท่านระทานความรู้อมาให้
อบรมจิตใจให้รู้ผิดชอบชั่วดี

ก่อนจะนอนสวดมนต์อันตอนทุกที่
ขอกุศลบุญบารมีสั่งเสริมครูนี้ให้ร่มเย็น

ครูมีบุญคุณถึงขอเทิดทูนเอาไฉนเหนือเกล้า
ท่านสั่งสอนเราอบรมให้เราไม่เอน

ท่านอุทิศไม่คิดถึงความยากเย็น

สอนจนรู้ชัดเจนเฝ้าเน้นเฝ้าแนะมิได้อำพราง

พระคุณที่สามจงดงามแจ่มใส

แต่ถ้าใครทนเอใครเปรียบเปรียบครูไฉนว่าเป็นเรื่ออ้าง

พลาดจากความจริงยังคิดยั้งเห็นว่ามีผิดทาง

มีใครไหนบ้างแนะนำแนวทางอย่างครู

บุญเคยทำมาแต่ปางใดใดเรายกให้ท่าน

ตั้งใจกราบกรานระลึกคุณท่านกตัญญู

โรคและภัยอย่าทรมายแม้พานคุณครู

ขอกุศลผลบุญคำครูให้ครูเป็นสุขชั่วอนันตร

พระคุณที่สาม

โอวาทวันไหว้ครู นศ.เภสัชศาสตร์ มช.

ณ ห้องประชุมคณะเภสัชศาสตร์

เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๓๒

ท่านคณบดี คณาจารย์ และนักศึกษา

ดิฉันรู้สึกยินดีที่ได้มาให้อวาทในโอกาสนี้ ขออนุญาตใช้คำแทนตัวเองว่า ครู เพราะเรากำลังทำพิธีไหว้ครู กำลังอยู่ในบรรยากาศที่ซาบซึ้งในพระคุณครู ว่าไปแล้ว ก็เกือบไม่ต้องให้อวาทอะไรเลย เพราะตอนเริ่มพิธี นักศึกษาก็น้อมระลึกถึงพระคุณของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ เราถือพระรัตนตรัย เป็นที่พึ่ง ที่ทำให้จิตใจของเรามีหลัก ต่อมาเราก็ไหว้ครู แล้วระลึกถึงพระคุณของครูอาจารย์ บทกลอนที่ได้รับรางวัลที่ ๑ ก็สรุปไว้หมดแล้ว แต่ที่ครูต้องบอกซ้ำก็เพื่อเป็นการย้ำหัวใจหัวใจ หัวใจไม่เช่นนั้นแล้วเมื่อออกจากห้องนี้ไป หัวใจอาจจะหลุด กว่าที่จะถึงปี ๕ ก็ลืมไปหมดแล้ว

การไหว้ครู เป็นพิธีของพราหมณ์อินเดีย โดยเฉพาะวิชาชีพที่เป็นศาสตร์และเป็นศิลป์ เราจะระลึกถึงเรื่องอย่างนี้มาก งานอะไรก็ตามที่ใช้ฝีมือต้องใช้จิตใจเข้าไปร่วมด้วย ถ้าเรารู้แต่วิชาอย่างเดียว แต่ไม่มีจิตใจละเอียดอ่อนที่เข้าใจถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะหยาบกระด้าง ยกตัวอย่างเช่น นักศึกษาเภสัชศาสตร์ทำยา อาจจะได้คิดแค่ว่า สูตรว่าอย่างนี้ ตวงส่วนประกอบอย่างละ ๒ ช้อน ใส่เข้าด้วยกันแล้วคนให้ผสมกันดี เอาขึ้นตั้งไฟ เปิดอุณหภูมิถึงแค่นั้นครึ่งชั่วโมง ก็ออกมาเรียบร้อย แต่ความเป็นจริงไม่ใช่เช่นนั้น เพราะอะไร

ของบางอย่างต้องอาศัยพลังใจด้วย พลังใจครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษาที่สำคัญ หรือจะพูดให้ศักดิ์สิทธิ์ก็คือ ต้องร่ายมนต์ก่อนถึงจะสำเร็จ พูดอย่างนี้อย่าไปหัวเราะหรือดูถูก เพราะเป็นความจริง ตัวอย่างเช่นเรื่อง ๆ หนึ่ง สมัยโบราณประเทศอินเดียมีตลาดวิชาอยู่ที่เมืองตักสิลา มีอาจารย์ที่ศาศปาโมกข์หลากหลาย ได้ยินมาว่าอาจารย์ที่ศาศปาโมกข์ท่านหนึ่ง สามารถร่ายมนต์ให้ผลไม้ ออกผิวดอกกุาลได้ ก็มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งไปสมัครเป็นศิษย์ ว่าเรียนวิชาจนจบ ได้ถามครูผู้สอนวิชาว่าตัวเองจะต้องเสียค่าศึกษาเล่าเรียนเท่าไร ครูปฏิบัติแล้วเรียน

แต่บอกกับศิษย์ว่า “ขอเพียงให้เจ้ามีความกตัญญูต่อครู
เจ้าก็รู้ว่าครูมาจากตระกูลจันทาล ไปที่ไหน ถ้ามีคน
ถามเจ้าว่าเรียนวิชานี้มาแต่ไหน ให้เจ้าบอกตามความ
จริงว่า เรียนมาจากเราซึ่งเป็นจันทาล” และเตือนศิษย์
ว่า ถ้าจำคำสอนนี้ไว้แล้ว มนต์ที่เรียนไปก็จะศักดิ์สิทธิ์
ทำให้เลี้ยงตัวได้ตลอดชีวิต ศิษย์ในตอนนั้นเคารพบูชา
อาจารย์สุดหัวใจ คิดว่าแค่การจะบอกใคร ๆ ว่าเราเรียน
วิชานี้มาจากจันทาล ไม่ใช่ของน่าอัปอายตรงไหนเลย
จึงรับคำกับอาจารย์ และลาอาจารย์กลับบ้านเมือง

ระหว่างเดินทางก็พบกับคนเฝ้าสวนของพระเจ้ากรุงพาราณสี คนเฝ้าสวนชักชวนให้พักที่บ้านของตนก่อนเดินทางต่อ ระหว่างที่พักอยู่เด็กหนุ่มผู้นี้คิดจะตอบแทนคุณของคนเฝ้าสวน จึงร่ายมนต์ให้มะม่วงในสวนออกลูกมาแล้วให้คนเฝ้าสวนเอาไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินเกิดความสงสัยว่าตอนนี้ไม่ใช่ฤดูมะม่วง แล้วคนเฝ้าสวนไปเอามาจากไหน ไต่ถามไปมาจึงได้ความ ก็ตรัสให้คนเฝ้าสวนนำตัวเด็กหนุ่มผู้ร่ายมนต์ให้มะม่วงออกถูกผิดฤดู มาเข้าเฝ้า ครั้นเด็กหนุ่มเข้าเฝ้า พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงถามไถ่ว่าเป็นใคร มาจากไหน และถามถึงวิชาที่เรียนว่าเรียนมาจากไหนและเรียนจากใคร

เด็กหนุ่มเห็นท้องพระโรง เต็มไปด้วยเสนาบดีข้าราชการบริพาร จะตอบตามความเป็นจริงว่าอาจารย์เป็นจันतालก็เกิดความอับอาย กลัวว่าบอกไปแล้วเขาจะดูหมิ่น จึงบอกความเท็จ

วันรุ่งขึ้นพระเจ้าแผ่นดินเสด็จประพาสอุทยานพร้อมกับเด็กหนุ่มผู้นั้น ทรงรับสั่งให้เด็กหนุ่มร่ายมนต์ต่อหน้าข้าราชการบริพารทั้งหลาย ปรากฏว่าเด็กหนุ่มนี้กมนต์ไม่ออก ก็สำนึกตัวว่าเคยให้คำมั่นสัญญากับครูเอาไว้ว่า เราจะกตัญญูรู้ในคุณครูอาจารย์ ข้อนี้เราผิดไปแล้ว เลย

สารภาพกับพระเจ้าแผ่นดินว่าจริง ๆ แล้ว อาจารย์ที่สอน
มนต์นี้เป็นจันฑาล

พระเจ้าแผ่นดินได้ฟังเช่นนั้นก็ให้ราชบุรุษจับตัวไป
โบยตี แล้วไล่ออกจากเมือง ไม่ให้เข้ามาเหยียบอีก ทรง
ให้เหตุผลว่า “คนใดก็ตามถ้าไม่มีความกตัญญูในคุณครู
หรือพ่อแม่ ไม่มีวันเจริญได้ เพราะจิตใจหยาบเกินกว่าจะ
รักษาศิลปวิชาการเอาไว้ได้” จะเห็นว่าเป็นตัวอย่างหนึ่ง
ที่ทำให้เราตระหนักว่า ทำไมต้องมีความกตัญญูรู้คุณต่อ
พ่อแม่ ครูอาจารย์

แต่เดิมเราไม่ได้เรียก *ครูอาจารย์* เป็น *อาจารย์* หรือ *ครู* แต่จะเรียก *พ่อแม่ครูอาจารย์* เพราะว่าสมัยโบราณ เวลาที่ไปเรียนวิชาไม่เป็นดังปัจจุบัน พ่อแม่จะเอาไปฝาก ที่สำนักครูอาจารย์ การรับเป็นศิษย์ก็ไม่ใช่ว่าใครให้ค่าเล่าเรียนสูงก็จะรับ ท่านดูที่หน่วยก้าน รับเป็นศิษย์แล้ว จะต้องลองใจว่า ถ้าใช้เด็กคนนี้หรือว่าพูดจากระทบกระทั่ง จะมีน้ำอดน้ำทนเพียงใด เพราะไม่ได้สอนแต่ศิลปวิชาการเท่านั้น ท่านประเมินศิลปวิชาการเหมือนกับ *กำลัง* ถ้ากำลังนี้มีทิศทางไม่ถูกต้อง คือไปอยู่ในจิตใจของคนที่เขาเปรียบเห็นแก่ตัว ไม่ใช่คนดี วิชาการก็จะเป็นอันตรายต่อโลกต่อผู้คนรอบข้าง จึงต้องมีการทดสอบเพิ่มเติมเพื่อให้แน่ใจว่า ศิลปวิชาการที่จะประสิทธิ์ประสาทให้ไป ลูกศิษย์จะรักษาเอาไว้ เอาไปทำให้เกิดประโยชน์เต็มที่ เพราะจิตใจมีทั้งคุณค่าทั้งความรู้ นั่นคือจิตใจที่มีทั้ง *กำลัง* และ *ทิศทาง* ที่ถูกต้อง

ที่เราไหว้ครูกันเมื่อสักครู่นี้ เราพูดกันว่า ท่าน *ประสาธวิชา อบรมจริยา* โดยมากตอนนี้เรามักจะลืม เพราะเราสนใจแต่จะกอบโกยวิชาความรู้ ทำอย่างไร เราจะรู้มากกว่าคนอื่น ยิ่งรู้มากกว่าเขาเท่าไร ต้องเอาไปทำประโยชน์แก่ตัวเองให้มากขึ้นเท่านั้น เราลืมคำว่า *อบรม*

จริยา เพื่อที่เราจะได้ เป็นเกียรติเป็นศรี

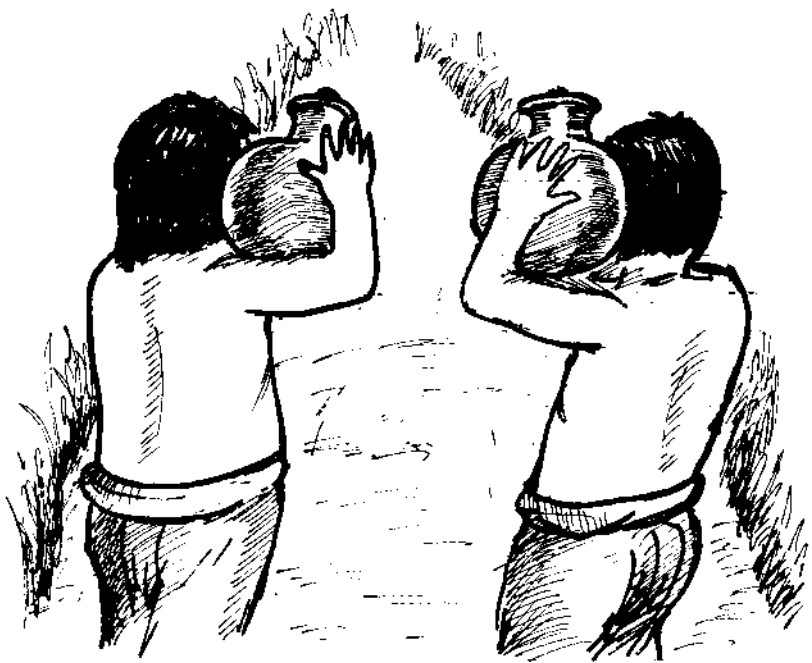
คนที่ไม่มีคุณธรรม ถึงจะมีเงินทองก็ไม่มีเกียรติ ไม่มีศรี เพราะศรีคือสิ่งที่เป็นของดีงาม ถ้าจิตใจหยาบกระด้าง จิตใจไม่รู้ในบุญคุณ ไม่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานรองรับแล้ว เกียรติก็ไม่มี ศรีก็ไม่มี ประโยชน์ก็ไม่มี มีแต่จะทำให้ประเทศชาติย่อยยับอับปาง . ตรงนี้คือสิ่งที่ครูอยากให้นักศึกษาทุกคนได้ตระหนักเอาไว้ ไม่ใช่ใครจะมาอบรมบ่มบั้นให้เราได้ เราต้องอบรมบ่มบั้นตัวเราเอง เพราะของอย่างนี้เป็นผลเฉพาะตัว

อย่างเช่นสมัยดักลิลา มีชาย ๒ คนเป็นเพื่อนรักกัน พวกกันออกจากบ้านเมืองไปหาสำนักครูอาจารย์ที่จะสอนวิชาการให้ ทั้งคู่ได้เข้าไปฝากเนื้อฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของสำนักแห่งหนึ่ง อาจารย์ของสำนักนั้นก็รับไว้เป็นลูกศิษย์ทั้งคู่ ให้พักห้องเดียวกัน เรียกมาสอนก็พร้อมกัน และสอนให้เหมือนกันหมดทุกอย่าง ครั้นศิษย์ทั้งคู่เรียนจบก็ลากลับบ้านเมืองไปประกอบอาชีพ ทั้ง ๒ คนกลับมาถึงบ้านเมืองของตนก็ได้งานทำกันคนละแห่งคนแรกไปทำงานที่ไหน จะอยู่ได้แค่ ๓ วัน ๗ วัน หรือไม่ก็แค่ไม่ถึงเดือนก็ทะเลาะเบาะแว้งกับเขา ทำให้ต้องย้ายงานไปเรื่อย ส่วนอีกคนหนึ่งซึ่งเรียนมาด้วยกัน ปรากฏ

ว่าทำงานได้เจริญรุ่งเรือง เป็นที่รักใคร่ของเจ้านาย ชายคนแรกก็สงสัยและเกิดระแวง จึงถามเพื่อนว่า “ครึ่งสมัยที่เราอยู่สำนักครูด้วยกัน ครูแอบสอนอะไรให้เพื่อนเป็นพิเศษหรือเปล่า?”

ชายคนที่สองตอบเพื่อนว่า “เพื่อนก็เห็นแล้วว่า เราอยู่ด้วยกัน พักห้องเดียวกันตลอด ถ้าเราไปไหนเพื่อนก็ต้องเห็นวันยังค่ำ จะแอบไปเรียนอะไรพิเศษได้”

ชายคนแรกยังไม่หายขัดข้องใจ จึงชวนเพื่อนไปเยี่ยมอาจารย์ด้วยกัน เพื่อไปตามให้สิ้นข้อกลางแคลงใจ ทั้งคู่ก็ออกเดินทาง พอไปถึง ครูก็ตั้งใจทักทายถามไถ่ถึงการทำงานที่ไปทำ ศิษย์คนแรกได้โอกาสเหมาะจึงพูดเรื่องงานที่ไปทำ พร้อมทั้งบอกถึงข้อสงสัยของตนว่า ทำไมตนไปทำงานที่ไหนจะต้องมีเหตุไปหมด ไม่เห็นเจริญรุ่งเรืองอย่างเพื่อนอีกคนหนึ่ง ครูก็หัวเราะแล้วว่าเรื่องนี้มันยาวจะอธิบายให้ฟังทีหลัง ตอนนี้อย่าไปพักผ่อนก่อน เดินทางเหนื่อยมาทั้งวัน ครูจัดให้ไปนอนห้องพักเก่าที่ศิษย์ทั้ง ๒ เคยอยู่ตอนมาเรียนวิชา แต่ก่อนที่ศิษย์จะไปพัก ครูหยิบหม้อดินให้คนละใบ สั่งให้ไปช้อนน้ำผึ้งมาทำยา เอาให้เต็มปริ่มทั้ง ๒ หม้อพรุ่งนี้เช้า ศิษย์ทั้งสองก็รับหม้อไปคนละใบ

รุ่งเช้าศิษย์ทั้งสองชวนกันไปตลาด ชื้อน้ำผึ้งจาก
แม่ค้าเจ้าเดียวกัน แม่ค้าตวงน้ำผึ้งให้ทั้งคู่เต็มหม้อเท่ากัน
ซึ่งทั้งคู่ก็เห็น ครั้นกลับมาถึงสำนัก ครูเปิดฝาหม้อของ
ศิษย์คนแรกดูปรากฏว่า น้ำผึ้งในหม้อหายไปตั้งมากมาย
ไม่เต็มปริ่มอย่างที่สั่ง ส่วนของศิษย์อีกคนปรากฏว่ายัง
เต็มปริ่มอยู่ตามที่สั่ง ศิษย์คนแรกก็นึกในใจว่า ไม่ใช่แต่
อาจารย์ที่ลำเอียง แม่ค้าเจ้าเดียวกัน ไปซื้อพร้อมกัน
ยังลำเอียงด้วยหรือ กลัวครูจะตำหนิจึงบอกกับครูว่า เพื่อน
ก็เห็นว่าชื้อน้ำผึ้งจากที่เดียวกัน แม่ค้าตักให้เท่ากัน แล้ว

ถือมาก็ไม่ได้ทำหกที่ไหน พร้อมกับรำพันว่าไว้ใจใครไม่ได้เลย เมื่อครูได้ฟังดังนั้นจึงถามศิษย์ทั้งคู่ว่า “เมื่อเจ้าเอาหม้อดินไปจากครูแล้ว เจ้าเอาไปทำอะไรบ้าง”

ศิษย์คนแรกตอบว่า เอาไปวางไว้อย่างดีข้างที่นอน พอรุ่งเช้าก็ถือไปตลาด เอาไปซื้อน้ำผึ้งกลับมา

ส่วนศิษย์คนที่สองบอกว่า เห็นว่าเป็นหม้อดินใหม่ จะดูน้ำ จึงเอาไปแช่น้ำไว้ตลอดทั้งคืน พอรุ่งเช้าก็เอามาเช็ดให้แห้ง แล้วเอาออกไปใส่น้ำผึ้งมา ได้น้ำผึ้งเต็มอย่าง ที่อาจารย์สั่ง แต่หม้อของเพื่อนแห้งเลยดูน้ำจากน้ำผึ้งทำให้น้ำผึ้งลดลง

ครูจึงถามศิษย์ทั้งสองว่า ครูได้สอนหรือเปล่านั้นก่อน ใช้หม้อดินจะต้องทำอะไร ทั้งสองก็ตอบพร้อมกันว่า เปล่า ครูจึงอบรมต่อไปว่า ศาสตร์และศิลป์ทั้งหลายในโลกไม่ใช่สิ่งที่จะมาสอนให้ละเอียดถี่ถ้วนกันได้ทุกอย่าง เราต้องใช้ความสังเกต จิตใจที่มุ่งมั่นศรัทธา อยากรู้อยากเห็น อยากรียน วิชาความรู้ที่ได้จากครูไปเป็นเพียงหลัก เราจะต้องไปชวนชวายเป็นรายละเอียดปลีกย่อย เป็นต้นว่า ช่างแกะสลักถึงแม้จะรู้หลักว่าจะต้องใช้สิ่วตอก ใช้มีดอันไหน อย่างไร การจะไปสลักกลวงลายให้อ่อนช้อยงดงามละเอียดอย่างไร ไม่เท่ากัน เหมือนกับเราเรียน

ก.ไก่ ถึง ฮ.นกยูง ทุกคนเรียนมาเหมือนกัน แต่บางคนเท่านั้นสามารถเอาไปแต่งเป็นกาพย์กลอนได้ไพเราะเขียนร้อยแก้วอ่านแล้วก็ซาบซึ่งตรึงใจ แต่บางคนแม้แต่เขียนคำตอบส่งครู ครูยังต้องทำใจไม่ให้เกิดโมโหเลย ทั้ง ๆ ที่อีกบางคนครูอ่านแล้วให้คะแนนเต็มแล้วก็ยังอยากบวกเข้าไปอีก เพราะความน่าอ่าน อ่านแล้วชื่นใจ ที่แตกต่างกันตรงนี้มาจากจิตใจ

จิตใจที่เคารพเลื่อมใส รักครูอาจารย์ เปรียบเหมือนสมัยโบราณที่ว่า “เจ้าเอ๋ย ถ้าไปหลงอยู่ในป่า หาไม้สองอันมาเส้เข้า แล้วมันจะเกิดไฟ” ถ้าเรที่ตั้งอกตั้งใจ เราเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ เราก็จะเส้ไม้จนกระทั่งประกูที่ เกิด สะสมจนร้อนพอที่จะเกิดประกายไฟ ให้เอาของติดไฟมารองรับเพื่อก่อไฟได้สำเร็จ แต่ถ้าเป็นประเภทที่ไม่แน่ใจ สงสัยว่าที่อาจารย์สอนจะจริงหรือเปล่า หวังดีกับเราหรือเปล่า ทั้ง ๆ ที่อาจารย์ก็สอนดี ดังตัวอย่างเช่นศิษย์ทั้งสองคนเมื่อสักครู่นี้ คนหนึ่งเอาไปทำแล้วเจริญรุ่งเรืองเพราะเขาคอยเต็มเสริมความรู้ที่ได้ ระลึกถึงคุณครูด้วยความชื่นใจ จะทำอะไรอย่าให้เสียหายถึงครู เขาจะดูหมิ่นนินทา ผลงานที่ออกมาก็ละเอียดประณีตขึ้นเรื่อย ๆ

แต่อีกคนหนึ่งครูสอนมาเท่าไรจำได้บ้างไม่ได้บ้าง

ไม่คิดที่จะเพิ่มเติมให้งอกงาม ผลก็ออกมาเป็นแบบศิษย์คนแรก แล้วเรากลับไปโทษว่าครูไม่ได้สอนเราอย่างดี จะเห็นว่าจิตใจเราขึ้นสนิม ทั้ง ๆ ที่ครูก็มีความรัก ความหวังดี ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ไปเท่า ๆ กัน แต่จิตใจของเราหยาบกระด้าง เริ่มเป็นภาชนะที่ร่วนไหล พอไปดูเพื่อนเห็นตึกว่าก็เกิดอิจฉาริษยา ลามปามไปถึงครูอาจารย์ หาวาล้ำเอียง ไม่ดีจริง

จิตใจที่คิดอย่างนี้เหมือนกับเราเอามือที่มีผลไปแช่ในอ่างยาพิษ ในที่สุดเราก็ชอกช้ำ เราคิดประมาทล่วงเกินครู ศิลปะที่มีอยู่ก็เสื่อมทราม เพราะจิตใจของเราเป็นจิตใจที่ไม่ละเอียดประณีต ลึก ๆ ลงไปเราตะขิดตะขวงใจ เพราะจิตไร้สำนึกของเราเตือนว่า การคิดดูหมิ่นนินทาอาจารย์ไม่เหมาะ แต่ความโกรธความกระด้างในจิตใจของเรา ทำให้เราคิดว่าเรามีสิทธิ์มีพยาน แต่เราไม่ดูให้รู้เท่าทันความเป็นจริง

เมื่อเป็นอย่างนี้เราไปทำกิจการอะไรก็ไม่รุ่งเรือง และเราเองก็ไม่ประสบความสำเร็จ ขาดทุนสูญกำไรด้วย เพราะหลงไปคิดปรับโทษว่า ครูอาจารย์ไม่รัก ไม่หวังดีกับเรา

เมื่อไปมีครอบครัว ก็ไม่สามารถอบรมลูกให้เคารพ

นบนอบและใฝ่ดีได้ เพราะตัวเราเองเป็นเหมือนไม้คดๆ
จิตใจของเราเป็นจิตใจที่ไม่อ้อมไม่เต็ม มีความน้อยเนื้อต่ำใจ
ในชีวิตอยู่ตลอดเวลา ทำให้ทำอะไร ๆ ที่ทำออกมา บิดเบี้ยว
ไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย ถ้าเป็นที่ดินก็เป็นดินที่ขาด
ปุ๋ยขาดน้ำ เพราะความเคารพศรัทธา ความใส่ใจ ความรัก
ในงานการที่จะทำไม่มี ก็ทำให้พลังทั้งหลายลดหย่อน
ไปโดยไม่รู้ตัว

ตัวครูเองสมัยเรียนในเมืองไทยโชคดีมากที่ได้ครู
อาจารย์ดี ท่านมาแนะนำสอนสิ่งที่ครูบกพร่อง บางที
ทำการบ้านแล้วยังไม่ดีท่านก็ให้ทำเพิ่มแล้วตรวจให้เป็น
พิเศษ ทำให้ครูมีความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ มากขึ้น พอ
ไปเรียนต่อเมืองนอกก็ประทับใจมาก เพราะอาจารย์ที่
ปรึกษาท่านบอกเสมอว่า เราต้องเรียนให้มีผลดีกว่าที่
อาจารย์ทำได้ ถ้าเพื่อครูสามารถอบรมลูกศิษย์จบออก
มาให้เก่งได้เท่าตัวครู แปลว่าครูหมดฝีมือลายมือแล้ว การ
ที่ท่านเก่งขึ้นมาได้ถึงแค่นี้เพราะได้ครูอาจารย์อบรมสั่ง
สอนมา เมื่อเอาทั้งหมดที่ตัวเองมี มาอบรมสั่งสอนเรา
แล้วก็ทำให้เราโตได้เท่าตัวท่านเท่านั้น แสดงว่าครูสิ้น
ฝีมือลายมือ โลกนี้จะทรุดโทรมแล้ว ท่านจึงหวังว่าเมื่อ
สอนศิษย์แล้ว ศิษย์ต้องเก่งยิ่งกว่าท่าน อย่างนั้นจึงจะ

เรียกว่าวิชาความรู้เจริญงอกเงย ประเทศชาติจึงจะได้ประโยชน์เต็มที่

หน้าที่ของศิษย์จึงต้องกตัญญูรู้คุณ ไม่ใช่คิดไปว่า บัดนี้เราวัตรอยเท้าเท้าของครูแล้ว หรือเราใหญ่กว่าครูแล้ว เพราะฉะนั้นช่างหัวครู จะเป็นอย่างไรก็ช่าง ถ้าเป็นเช่นนี้เราจะแยء เพราะจิตใจของเราหยาบกระด้าง ลูกศิษย์ของเราก็จะเป็นอย่างนี้ ลูกเด้าเราก็จะเป็นอย่างนี้ โลกนี้ก็มีแต่วิชาการ แต่เทคโนโลยี แต่ไม่มีจิตใจที่เป็นคนครบคน จะเดือดร้อนระส่ำระสาย เพราะว่าเทคโนโลยีมีทั้งคุณและโทษต่อเราได้เช่นกัน

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ส่วนที่เป็นหน้าที่ของศิษย์ ไม่ว่าจะครูอาจารย์จะเป็นอย่างไรก็ตาม เราก็ต้องให้ความเคารพ ถ้าเผลอบังเอิญครูอาจารย์ไม่ได้เป็นอย่างที่ครูพูดให้ฟัง คือเป็นทั้งพ่อ แม่ และเป็นครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้จนหมด ไม่มีซ่อนเร้นปิดบัง อบรมคุณธรรมความรู้ อบรมจริยาให้ แล้ว้วยังป้องกันในทุกสารทิศ ลูกศิษย์ไปตกระกำลำบากเดือดร้อนที่ไหน ครูจะดูแลปกป้องช่วยเหลือเท่าที่มีกำลังความสามารถ เพราะปกติถ้าลูกศิษย์เดือดร้อนหรือประสบทุกข์ มีอะไรผิดพลาดครูอาจารย์ท่านจะรับผิดชอบหมด เพราะท่านถือว่าเป็นเหมือนลูก

ที่ได้เกิดออกมาจากห้อง จะต้องคุ้มครองภัยในทุกสารทิศ
คอยแนะนำสอน คอยปกป้องตราบเท่าที่ท่านมีกำลัง

ถ้าหากว่าเราไปเจอครูอาจารย์ที่ไม่ได้ขั้นดีเยี่ยมถึง
แค่นี้ ยกตัวอย่างเช่นองคุลิมาล เดิมทีเดียวชื่ออหิงสกะ-
กุมาร เป็นเด็กดีมีความเคารพบนอบ พ่อแม่รักใคร่เลี้ยง
ดูอย่างดี เมื่อเห็นอายุสมควรจึงส่งไปศึกษาศิลปวิชาการกับ
อาจารย์ พร้อมทั้งย้าให้ตั้งใจเล่าเรียน กลับมาแล้วจะได้
มาช่วยรับราชการแผ่นดิน อหิงสกะก็เชื่อฟัง แต่ความที่
เป็นคนดีมากเกินไป ขณะที่เรียนอยู่นั้นเพื่อนฝูงอิจฉา คิด
หาหนทางทำลายอหิงสกะ ในที่สุดก็แบ่งกันเป็น ๓ กลุ่ม
โดยแต่ละกลุ่มจะเข้าไปหาอาจารย์ในเวลาต่าง ๆ กัน แต่จะ
ไปพูดความเดียวกันว่า อหิงสกะคิดกำเริบเสิบสาน คิด
จะตั้งตัวเป็นเจ้าของสำนักแทน แล้วก็จะฆ่าอาจารย์เสีย กลุ่ม
แรกที่เข้าไปบอก โดนอาจารย์ดุตวาดออกมา

ต่อมาสักพักใหญ่ กลุ่มที่สองเข้าไปพูดในเรื่องเดียวกัน อาจารย์ก็เกิดความลังเลใจ และเริ่มสังเกตอหิงสกะมากขึ้น พบว่าอหิงสกะเก่งกล้า มีคนเคารพเลื่อมใสมาก จิตใจอาจารย์เกิดความลำเอียงขึ้นมา เกิดความหวั่นไหวตามคำบอกเล่าของศิษย์ เกิดความคิดว่าถ้าปล่อยอหิงสกะไว้ต่อไปจะเป็นอันตราย แต่ยังไม่ได้นำเนินการอะไร พอศิษย์กลุ่มที่สาม เข้ามาพูดในเรื่องเดียวกันอีก อาจารย์ก็เชื่อหมดหัวใจ เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ว่าจะอยู่ดี ๆ ลูกศิษย์จะมาพูดความเดียวกันได้ อาจารย์เลยคิดการกำจัดอหิงสกะเพราะกลัวว่าจะเป็นอันตรายแก่ตัวเอง จึงคิดอุบายเรียกอหิงสกะมาพบ บอกว่าวิชาความรู้ก็ถ่ายทอดให้จนเกือบครบหมดแล้ว ยังเหลือแต่วิชาสุดท้ายวิชาหนึ่งซึ่งวิชานี้ค่าขึ้นครมียู่ที่ว่า ต้องไปฆ่าคนได้พันคนจึงมีสิทธิ์เรียนวิชานี้ได้

อหิงสกะมาจากตระกูลพราหมณ์ไม่เคยฆ่าคน ไม่เคยเบียดเบียนใคร อยู่ในศีลธรรม จึงปฏิเสธไป แต่อาจารย์รู้จุดอ่อนของอหิงสกะว่าเป็นคนที่เชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ ก็ย่ำถึงข้อนี้ให้อหิงสกะฟังว่า ตอนที่พ่อแม่อหิงสกะเอาตัวอหิงสกะมาฝากเรียนกับอาจารย์ ได้สั่งให้อหิงสกะเชื่อฟังอาจารย์ เรียนวิชาให้เสร็จแล้วกลับไปบ้านเมือง

โดยเร็ว เพื่อรับใช้ประเทศชาติ จุดนี้เองที่ทำให้ฮิงสกะ
คล้อยตาม จึงลาครูออกไปเพื่อฆ่าคนให้ครบหนึ่งพันคน
ไม่ได้คิดระแวงเลยว่า ครูคิดชั่วคิดร้ายต่อเรา คิดแต่เพียง
ว่าทำหน้าที่ของศิษย์ที่ดี เพื่อจะได้กลับไปรับใช้พ่อแม่

ถึงตอนที่ฮิงสกะจะฆ่าคนที่หนึ่งพัน ก็ตกอยู่ในข่าย
พระญาณของพระพุทธเจ้า เพราะคนที่ฮิงสกะจะฆ่าคือ
แม่ของฮิงสกะเอง ถ้าเป็นไปอย่างนั้นแล้ว จะทำให้จิตใจ
ตกต่ำหยาบกระด้างมาก เพราะทำอนันตริยกรรมคือฆ่า
แม่ตัวเอง พระพุทธเจ้าจึงเสด็จมาเสียก่อน เมื่อฮิงสกะ
เห็นพระพุทธองค์ คิดจะฆ่าเพื่อให้ครบหนึ่งพันคน โดย
ไม่สนใจว่าเป็นพระ ตะโกนเรียกให้พระพุทธเจ้าหยุด

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราหยุดแล้ว”

ฮิงสกะวิ่งตามก็ยังไม่ทัน จึงตะโกนต่อว่า “เป็น
สมณะทำไมพูดความเท็จ ไม่มีสังฆะ เราวิ่งตามจนเหนื่อย
ยังตามไม่ทัน แล้วบอกว่าหยุดแล้ว”

พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า “เราหยุดแล้วจากการประหัต
ประหาร”

ตัวฮิงสกะเองยังเชื่อในคุณความดีของศีลธรรมอยู่
พอได้ยินคำพระพุทธเจ้าตรัสดังนั้น ฮิงสกะก็ได้คิดทันที
ทั้งดาบ แล้วก้มลงกราบพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรง

แสดงธรรมให้ฟัง จิตใจของอหิงสกะที่มีพื้นฐานของความ
 ต้อยอยู่แล้ว เมื่อได้ฟังสิ่งดีงาม เปรียบเสมือนดินที่มีปุ๋ยอยู่
 แล้ว แต่บังเอิญแห้งแล้งขาดน้ำ พอมีฝนตกลงมา ก็ทำ
 ให้ดินที่แตกที่แห้งแล้งกลับชุ่มชื้น เป็นดินดีอย่างเดิม
 เมื่อเอาเมล็ดพืชคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหว่าน
 ลงไปก็งอกงามขึ้นมาทันตาเห็น อหิงสกะจึงขอบวชกับ
 พระพุทธเจ้า

เมื่อบวชแล้วก็ไม่ได้คิดกลับไปเพ่งโทษว่าครูอาจารย์
 หลอกให้ฝากคน แกล้งให้ตกต่ำ แต่คิดระลึกในพระคุณ
 ว่า เพราะครูสั่งให้เรามาทำอย่างนี้ เราจึงมาเจอกับ
 พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นอาจารย์เหนืออาจารย์ขึ้นไปอีก บัดนี้เรา
 ได้มาเจออาจารย์ที่ดีงามแล้ว ก็ทุ่มเทสติปัญญาความสามารถ
 ทั้งหมดเชื่อฟัง ทำตามคำสั่งสอนของท่านสุดสติปัญญา
 ความสามารถ ในที่สุดอหิงสกะก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

จะเห็นว่าจิตใจคนแม้เราไปเจอครูอาจารย์ที่ไม่หวังดี
 ต่อเรา แต่ใจเรารู้จักถ่วงถ่วงเก็บเกี่ยวเอาแต่ส่วนที่เป็น
 ความดีงามมาคิด พิจารณาเลือกเอาแต่ส่วนดีมีประโยชน์
 มาใช้ ก็เป็นพร เป็นวิชาความรู้ เป็นศาสตร์เป็นศิลป์
 ทำให้เราเจริญรุ่งเรืองไปได้แบบองค์มูลหรืออหิงสกะ
 เป็นต้น

มีหลายคนถามครูว่า อาจารย์ไม่ใส่ใจหวังดีกับเราเลย เพียงแค่สอนให้มีเงินเดือนแล้วก็ไปเรียนวิชาภาคค้างานการก็ไม่เตรียมสอนเท่าที่ควร ทำไมจะต้องไปเคารพไปกตัญญูด้วย ความคิดอย่างนี้แสดงว่าใจเราขึ้นสนิม ไปเชื่อตามปางช่างยุ กิเลสในใจของเราเองที่เลี่ยมสอนให้ยกตนข่มท่าน แล้วก็ไม่นึกถึงบุญคุณของใคร เพราะส่วนที่เป็นบุญคุณถ้าเรานึกให้เป็นบุญคุณมันก็เป็นบุญคุณ ถ้าไม่มีใครมาสอน มาชี้แนะเราเลย หรือไม่มีใครมาทำตัวอย่างให้เราเห็นว่าความไม่ถูกต้องเป็นอย่างไร เราก็ไม่รู้ การที่เราได้รู้โลกกว้างตามเป็นจริงทั้งสองฝั่ง รู้ทั้งชอบชั่วและชอบชวารู้จักระมัดระวังตัวเราให้อยู่ตรงทางสายกลางที่พอดีพอดีอย่างที่ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เห็น เพราะลิบปากว่าก็ไม่เท่ากับตาเห็น ลิบตาเห็นก็ไม่เท่ากับลงมือทำ เหมือนพวกนักศึกษาที่จะจบไปเป็นเภสัชกรในอนาคต ถ้าไม่เคยลงมือทำยาขึ้นมาสักอย่างหนึ่งเลย มีแต่วิชาความรู้แต่ไม่มีศิลปะ พอทำอะไรเข้าแล้วก็ไม่เข้าท่า

เพราะฉะนั้นการที่ฝึกจิตใจของเราให้เป็นจิตใจที่เหมาะสมจะรับทุกอย่างที่ใครก็ตามแนะนำสอน ทำให้เราเกิดสติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองนำไปทำให้เกิด

ประโยชน์กับตัวเรา เกิดประโยชน์กับโลก เป็นของดี
ทั้งนั้น ทุกอย่างเป็นครูอาจารย์เราได้ทั้งนั้น

ฝ่ายดีก็ทำให้เราน้อมสิ่งนั้นเป็นปุชนียบุคคลที่เรา
จะปฏิบัติตาม เป็นเหมือนกับแสงส่องทางให้เราเกิดความ
หวัง เวลาที่เราท้อ เวลาที่เราคิดว่าในโลกนี้ไม่มีกำลังใจ
เราจะได้นึกว่ามีครูอาจารย์ที่เป็นเหมือนกับแสงส่องทางให้
เราเกิดกำลังใจ เกิดความพากเพียร พยายามหมั่นจักร
ของอิทธิบาทสี่คือ ฉันทะ รักใคร่ศรัทธาในปุชนียบุคคล
นั้น วิริยะ พากเพียร จิตตะ เอาจิตใจไปจดจ่อ และ
วิมังสา พิจารณาไตร่ตรองที่จะเก็บเกี่ยวเอาสิ่งที่ดีที่งาม
มาให้เป็นประโยชน์ แล้วเราก็สามารถผ่านพ้นวิกฤตนั้นได้
หรือก็สามารถทำงานการให้ได้ผลประโยชน์ดังามเป็นที่
ชื่นใจของเรา ชื่นใจของผู้คนที่เกี่ยวข้อง

ถ้าครูอาจารย์ของเราทำให้เราสะกิดใจ ใจเกิดท้อ
เราก็น้อมนึกว่าดี เพราะถ้าท่านไม่เอาตัวของท่านมาเป็น
ตัวอย่างให้เราได้เห็น ว่า เวลาจิตใจคนเราเผลอไปตามสิ่ง
ไม่ดีไม่งาม มันสามารถทำให้จิตใจคนอื่นทุกข์เดือดร้อนได้
ถ้าไม่เคยพบอย่างนี้ เราก็จะไม่รู้ซึ่งว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว เรา
ต้องระมัดระวังเราต้องมีน้ำใจเอื้ออารีอย่างไบบ้าง เราก็
เคารพท่านว่า ท่านสอนให้เรารู้ว่าตรงนี้เราอย่าพลาดอย่า

เปลोटัวไป เราจะได้ระมัดระวังไม่ไปเหยียบย่ำซ้ำเติม หรือทำให้ใครทุกข์เดือดร้อนด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเรา เราก็จะเป็นคนทั้งดงามนุ่มนวล ทำอะไรก็จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา

นอกจากจะมีวิชาความรู้แล้ว เรายังมีน้ำใจ มีเมตตา กรุณา มีพรหมวิหาร สิ่งเหล่านี้ทำให้ใจของเรากลมละเมียดละไมยิ่งขึ้นไปอีก อันนี้ก็เป็นของดี ถ้าไม่ได้เห็นอย่างนั้นเราอาจไม่ระมัดระวัง ไม่ทำให้คุณภาพของเราดิ่งมาถึงแค่นี้ก็ได้ ครูอาจารย์ท่านก็มีคุณกับเรา

จะเห็นว่า ถ้าใจของเรารู้จักทิศทางที่ดีแล้ว อะไร ๆ ก็وبرมจรรยาให้เราได้ทั้งนั้น เพราะธรรมของพระพุทธเจ้า ก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในชีวิตประจำวันของเรา ธรรมชาติทุกอย่างสอนเราได้ทั้งนั้น ทั้งความดี ความชั่ว อยู่แต่ว่าเราจะรู้จักหันทิศทางให้ถูกต้องได้แค่ไหนเพียงไร

ความสำเร็จในชีวิตของนักศึกษาแต่ละคน ไม่ได้อยู่ที่เกียรตินิยม ไม่ได้อยู่ที่เหรียญทอง หรือใบประกาศนียบัตร แต่อยู่ที่ใจอันนี้ ซึ่งมีสภาพเหมือนเหล็กกล้า เหล็กกล้า แม้จะมีคุณสมบัติอันดี ถ้าไม่ได้ผ่านการหล่อหลอมทุบตีจากนายช่าง ไม่ได้ถูกเผาไฟจนกระทั่งร้อนแดงแล้วเอาไปทุบตีตกแต่งทำเป็นภาชนะ ก็ไม่มีคุณค่า ถ้าเราโชคดีได้

นายช่างชั้นเลิศตกแต่งเราก็สามารถเป็นภาชนะที่ดีมีคุณค่าเลิศ แต่ถึงเราจะไปได้นายช่างฝีมือรองลงมา แต่ตัวเรารู้จักปรับรักษาคุณภาพของเราให้เป็นเหล็กกล้าชั้นดี เราก็สามารถทำให้ฝีมือของนายช่างที่ไม่ได้ดีเลิศนั้นเลือนหายไปด้วยกาลเวลา หรือการตกแต่งพื้นผิวเล็ก ๆ น้อย ๆ จากความดีของเนื้อเหล็กเองได้

เพราะฉะนั้น ความสำเร็จในชีวิตของแต่ละคนไม่ได้ อยู่ที่ปริญญาบัตร หรือคะแนน หรือเกียรตินิยม แต่อยู่ที่ใจว่า เราเปิดกว้างรับวิชาความรู้ เราฝึกตนเองให้มีศิลปะในการทำงาน ให้มีน้ำใจ ที่จะไปมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับเรา จะอบรมตัวเราเองอย่างไร เพื่อเป็นตัวอย่างให้คนใกล้ชิดเรา

ต่อไปเรามีครอบครัว ครอบครัวของเราจะได้ดูเราเอาไว้เป็นแนวทาง แล้วเราก็ได้ความชื่นใจ เพราะสิ่งที่เราทำเอาไว้จะเป็นคำสั่งสอนหยั่งรกรากลงไป ในจิตใจลูกเค้า และคนใกล้ชิดเรา แล้วงอกออกมาเป็นผลให้เราชื่นใจ แต่ถ้าเราโกงกับตัวเราเอง เราก็เป็นคนปลอม เพราะแม้กระทั่งพ่อแม่ครูอาจารย์ของเรา เราก็ไม่เห็นในพระคุณของท่าน เราทำแต่เป็นเพียงพิธีกรรม เป็นกิริยา ในใจของเรามองไม่เห็น ไม่เข้าใจ ก็ไม่เกิดประโยชน์ เพราะกิริยาของเราขณะผลอดตัวก็ทำอย่างที่เรากระด้างพาให้ทำออกไป กลายเป็นแบบฉบับให้คนอื่นที่เฝ้าดูเรา ทำตามเรา เขาเลยไม่ทำตามที่เราพูด เพราะเขารู้ว่าที่ปากเราพูดไปนั้นเป็นแค่เพียงสัญญา มีวิชาท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด แต่ถ้าสิ่งอะไรที่เราประพฤติปฏิบัติเป็นความจริง เป็นแก่นอยู่ในอุปนิสัยของเราแล้ว มันจะทำให้เรางอกงามออกมาเป็นสิ่งนั้น ผลิดอกออกช่อมาเป็นพืชพันธุ์นั้น

ครูหวังว่าสิ่งที่ครูพูดคุยให้ฟังในวันนี้ พอจะเป็นเครื่องเตือนใจให้นักศึกษาทั้งหลายได้แลเห็นและได้ใช้เวลา ๕ ปี ในสถานที่นี้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ เหมือนกับเราจะทำสวนทำนาสักแปลง ใจของเราคือที่สวนที่นาแปลงนั้น เราเห็นเลือกเอาเมล็ดพันธุ์คือประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

ของเรา หว่านลงไปในแปลงให้มันงอกงามขึ้นมาเป็น
สวนที่มีคุณค่า มีระเบียบ หรือในทางตรงข้ามเป็นสวนที่
รกรุงรัง เป็นพิษเป็นภัยต่อเราเอง เวลาเราเดินเข้าไปก็ถูก
หนามเกี่ยว ถูกหญ้าคาบาด หรือเราจะชื่นใจกับมันเพราะ
เป็นสวนที่มีต้นไม้มีดอกมีผลหอมหวาน เอาไปกินเอาไปใช้
ก็ได้ ดูเจริญตาเจริญใจ อันนี้เป็นสิทธิ์ของแต่ละบุคคล
ที่จะเลือกทำให้กับตัวเอง

ในฐานะที่ครูเองเคยเป็นครูมา อยากจะขอฝากสิ่ง
เหล่านี้เอาไว้เป็นพร และเป็นร่มที่ปกป้องชีวิตศิษย์ทุกคน
ให้ประสบความสำเร็จสมบูรณ์ สามารถนำพลังในชีวิต
ไปทำคุณทำประโยชน์แก่ครอบครัว บุคคลรอบข้าง ตลอด
ไปจนถึงประเทศชาติ และทุกหนทุกแห่งที่ไปสัมผัส เพื่อว่า
ชีวิตนี้จะเป็นสิ่งที่เจ้าตัวเองมีความภาคภูมิใจ มีความ
ความอึดเต็ม และมีความผาสุกมั่งคั่ง

ความสำเร็จในชีวิตของแต่ละคนไม่ได้อยู่ที่
ปริญญาบัตร หรือคะแนน หรือเกียรติยศ แต่อยู่ที่
ใจว่า เราเปิดกว้างรับวิชาความรู้ เราฝึกตนเองให้มี
ศิลป์ในการทำงาน ให้มีน้ำใจ ที่จะไปมีมนุษยสัมพันธ์
กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรา จะอบรมตัวเราเองอย่างไร
เพื่อเป็นตัวอย่างให้คนใกล้ชิดเรา

